

KRAŠKI ROB

GLASILO PREBIVALCEV KRAŠKEGA ROBA

ISSN 1581-8381

Letnik 3, 2005

Številka 1

Dragi bralci!

V času polnega spomladanskega razcveta, ko se narava Kraškega roba odene v živopisane barve, ko so ptice sredi gnezditvenega vrveža in ko ta prelepi del Slovenije obišče verjetno največ izletnikov, je luč ugledala pričujoča nova številka glasila Kraški rob.

Tokrat vam predstavljamo akademskega slikarja, restavratorja, publicista in pesnika iz Hrastovelj, Viktorja Snoja, ki je pričujočo številko obogatil s svojo poezijo ter sliko, ki upodablja Drejeta Bucaja, zadnjega vaščana iz Zanigrada.

Ali veste, da v Črnem Kalu deluje turistično društvo z

istim imenom kot naše glasilo? V tej številki ga boste поблиže spoznali. Se še spominjate, kaj je to »vešoc« in kaj »hapot«? Tudi odgovor na to vprašanje boste našli v tej številki. Za ljubitelje narave pa tokrat predstavljamo nenavadno, a prelepo ptico smrdokavro. Seveda tudi svežih novic o projektu LIFE-Narava ne manjka. Skratka, za vsakogar nekaj.

Želim vam prijetno branje.

Foto: S.I. - HisTer

Bojana LIPEJ

OBNOVLJENA CERKEV SV. KRIŽA V KASTELCU

V Kastelcu, vasi na Kraškem robu, je cerkev sv. Križa dobila novo podobo. Cerkvica, predvidoma zgrajena že v 12. stoletju ter dograjena in prenovljena l. 1655, je sedaj doživela temeljito prenavo, ki je trajala skoraj leto dni. V celoti je obnovljena streha, notranjost in zunanost z okolico.

Da je cerkev sedaj lepa in v ponos vasi, je zasluga nekaterih posameznikov, kot tudi graditeljev avtoceste, ki so materialno pripomogli k obnovi cerkve.

Zaključek obnovitvenih del so krajani obeležili 19. septembra 2004, ko vas praznuje »vaško opasilo«, posvečeno sv. Heleni - zavetnici sv. Križa. Blagoslov in mašo je vodil škof msgr. Metod Pirih in naš novi duhovnik Iztok Mozetič. Tako sedaj v vaško življenje ponovno vstopa cerkev, ki rešena propada, opravlja svoje poslanstvo. Cerkev sv. Križa je naša skupna kulturna dediščina, ki so nam jo zapustili naši predniki in od nas terja spoštovanje in skrb, da jo očuvamo in zapustimo našim zanamcem.

K. Mihalič, Kastelec

Foto: K. Mihalič

OBNOVLJENI KAL V VASI KASTELEC

Foto: N. Režek Donev

V zaledju Kastelca, stisnjen in skrit med zelenjem, v križišču nekaj vaških poti ter v prijetnem kotičku za sprehajalce, leži kal »V ŽLEBU«, nekoč glavni vir napajanja domače živine. Mimo kala se v klanec vije pešpot do vrha Kraškega roba (nad Klančičem), od koder se poti razcepijo na več smeri: proti Socerbu, proti Slavniku ter proti Ocizli in Beki.

Leta 2004 je bil ta kal obnovljen s sredstvi projekta LIFE-Narava, saj predstavlja pomemben življenjski prostor nekaterih ogroženih vrst dvoživk, med katerimi sta zelena rega (*Hyla arborea*) in veliki pupek (*Triturus carnifex*). Dvoživke so zaradi odvisnosti od vodnega okolja namreč zelo občutljive na spremembe v naravi. Ohranjanje kalov in njihovo redno vzdrževanje s strani lokalnih skupnosti je zato za dvoživke življenjskega pomena.

Pri obnovi je s koristnimi nasveti in z razvitim čutom za ohranjanje naravne in kulturne dediščine, kot tudi z željo po ureditvi svojega rojstnega kraja pomagal vaščan g. Stanko Mihalič, ki se mu na tem mestu še enkrat iskreno zahvaljujemo.

Bojana Lipej, Koper

Leta 1922 rojeni akademski slikar, restavrator, publicist in pesnik že dolga leta živi in ustvarja v Hrastovljah. Prvenstveno ukvarjanje z restavratorstvom, ko je že l. 1952 v okviru UNESCO sodeloval pri posegih na cerkvi sv. Sofije v Ohridu je, po diplomi iz slikarstva na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost l. 1955, vse bolj povezoval s slikarskim ustvarjanjem.

Že v mlajših letih se je iz rodne Ljubljane preselil v Slovensko Istro, kjer je bil dolgoletni strokovni sodelavec koprskega Pokrajinskega muzeja. Tu zdaj hranijo njegove kopije fresk iz cerkve sv. Trojice v Hrastovljah (1983) ter cerkve sv. Štefana v Zanigradu (1986). Prav prvo srečanje z znamenitimi hrastoveljskimi freskami l. 1953, ko je odkril danes najbolj prepoznavni motiv Mrtvaškega plesa, je v Snojevem duhovnem svetu nedvomno zapustilo nepozabni vtis, saj se je v vlogi restavratorja in slikarja v naslednjih letih kot začaran pogosto vračal v magično duhovnost kulturne tradicije Istre in tvorno oživiljal podobe iz njene preteklosti. Čeprav je njegov slikarski opus

manj obsežen in v njem prevladujejo mimetične podobe, te niso enoznačne. Že od začetka (prvič je samostojno razstavljal l. 1955 v ljubljanski Mali galeriji) zasledimo v njem pridih fantazijskega, nadrealističnega sveta, v katerem združuje prvine istrske in kraške pokrajine s pomenljivimi simboli in detajli v fantazijske celote.

Duhovni svet, iz katerega zori njegovo slikarstvo, se je oplajal tudi onstran Kraškega roba; Krasu je posvetil slikarski cikel Spomin na Kras, ki je nastal v 60-ih letih. Bolj kot prepoznavne oblike, ga v tem obdobju zanimajo znaki in strukture, skozi katere nam posreduje svoj odnos do narave in njenih skrivnosti v izčiščeni, k abstrakciji usmerjeni slikarski govorici. V delih, na več kot dvajsetih razstavah doma in v tujini, je Snój prepletel lastno notranjo imaginacijo s simbolnimi pomeni nosilcev zgodb in legend, ki v nas s sugestivnimi podobami oblik, predmetov, figur in bavno simboliko razpredajo vezi s preteklostjo.

Lili Bojanić, Koper

NOVE RESNICE

v previsnih stenah
kraških votlin
skrivajo kamni
glave gorostasov

tam pri tlu
resaste trave
senčijo postave
samotnih gorjanov

dan z nočjo
tiho obrača čas
jutri priveslajo
nove resnice

GORSKA POT

prvi korak
prek ruše in trave
čez skale navzgor
bogate se razgledi
smelost v očeh

gora se premika
kamnite sohe stoje
obet koraka se pne
v sozvočju
dolina višina

na vrhu
mir skale
vsevišnjev žametni prt
širi krila
poezije življenja

Viktor Snój

Viktor Snój
Čuvaj orlovega gnezda
1998, olje, platno

V pričujočem sestavku obravnava avtorica ljudsko zdravstvo na primeru Pregare v Istri približno od konca 19. stoletja do leta 1976. Sestavek temelji na ustnem izročilu in avtoričinih spoznanjih.

Uredništvo

Pregara je strnjeno naselje v slovenski jugozahodni Istri. Ljudje se ukvarjajo pretežno s kmetovanjem (poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo), deloma pa so zaposleni v Kopru, Izoli in Trstu, odkoder se vsakodnevno vračajo domov. Vse do leta 1951 je bila Pregara, sicer slovenskim prebivalstvom, pod hrvatsko državno in do leta 1973 tudi cerkveno upravo.

Za Istro velja, da je bila organizacija zdravstvenega varstva zavoljo pomanjkanja akademsko izobraženih zdravnikov še prva leta po II. Svetovni vojni nadvse pomanjkljiva. Po drugi strani so bili po tedanjem sistemu zdravstvenega varstva zdravniki le po mestih in večjih trgih in so le redkokateri za večje plačilo obiskali tudi bolnike po vaseh.

In tako so si tudi v Pregari, podobno kot drugod na podeželju, vaščani pri najrazličnejših boleznih pomagali sami ali pa so se zatekali po pomoč k ljudem, ki so sloveli, da znajo pozdraviti to ali ono bolezen. Saj je bil še prva leta po II. svetovni vojni najbližji zdravnik v 18 km oddaljenem Buzetu ali 22 km oddaljenem Kopru. Kar je pomenilo, če so iskali zdravniško pomoč, in to le v najbolj nujnih primerih, po bližnjicah od 2 do 4 ure hoje v eno smer, ko so starši nosili otroke na rokah, bolnike pa prevažali na vozovih. In čeprav hodi že dve desetletji enkrat tedensko v 2,5 km oddaljeni Gradin zdravnik iz Dekanov, ga tudi zdaj obiše ali pokliče na dom večina vaščanov le v nujnejših primerih »če človek ne more s postelje«. Lažje boleznim, predvsem prehlade, si pozdravijo doma, največkrat stojijo ali s poležavanjem ob pitju čajev, žganja in jemanju tablet, ki so jim preostale od prejšnjih boleznim ali pa si jih kupijo v prosti prodaji v lekarni.

Predvsem stari ljudje in tudi še ljudje srednjih let poznajo za razne, predvsem prehladne boleznim vrsto zdravilnih rastlin »trav«, kot jih splošno poimenujejo. Posamezne stare ženske si tudi še zdaj nabirajo razne zdravilne rastline in jih po potrebi ali kar vsak dan pijejo kuhane na vodi. Med najbolj upoštevanimi rastlinami so tudi v Pregari še dandanes kamilice; pijejo jih kadar jih boli trebuh, proti bolečinam v glavi in si z njimi izpirajo vnete oči. Tudi epidemijo španske gripe so l. 1918 preganjali po nasvetu župnika Emila Westra tako, da so pili vroče kamilice po žličkah. Nadalje priporočajo »tavžentrože« (*Centaurium* sp.) za želodec in pelin prav tako; ko ga namočijo zvečer v vodi, zjutraj pa pijejo na tešče in žajbelj »savjo« (*Salvia officinalis*) kuhan na mleku za obolela jetra, pljuča in srce. Za vsako notranjo bolezen »malatijo« velja rutica »ruda« (*Ruta divaricata*), kuhana na vodi ali na mleku, brez sladkorja. Kot preizkušeno rastlino za zdravljenje malarije navajajo dolgodlakavo škržolico (*Hieracium pilosella*), ki so jo bolniki uživali v solati po trikrat na dan.

V habat »hapot« (*Sambucus ebulus*) so v preteklosti zavijali bolne otroke. Še zdaj si posamezni vaščani privezujejo na tur »čir« list rastline »ščer«, malo poprazen na olju in potem še namazan z olivnim oljem, kar zanesljivo predre bolno mesto, da se gnoj izscedi. Velik zdravilni učinek so nekateri pripisovali črnemu bezgu »bazgovini« (*Sambucus nigra*) in so stolčeno listje dajali npr. na rane okoli ust, ki se niso hotele zaceliti. Otrokom pa so kapljali v

bolna ušesa sok netreska »vešoc« (*Sempervivum* sp.).

Iz množice naravnih zdravilnih sredstev naj navedemo še, da so bradavice mazali s polžem in z mlekom, ki se cedi s plodu fige. Na vniete oči so polagali obkladke iz kruhove sredice, namočene v mleku in zavite v platneno krpo. Nekateri so priporočali za rane stolčen kačji lev in stolčen česen, če je pičil gad, da so nekoliko zaustavili kri.

Medtem ko vinu Pregarci ne pripisujejo kakšne posebne zdravilne moči, rabijo žganje še zdaj za masažo pri revmatizmu in raznih oteklinah in za pitje, če jih boli zob. Takoj po osvoboditvi, l. 1945, ko ni bilo nobene zdravstvene pomoči, so obkladke iz žganja dajali tudi na zlome, segrete otrobe pa zoper bolečine v grlu. Med drugo vojno, ko si npr. zdravnik z Buzeta za nobeno ceno ni upal priti k paraliziranemu bolniku, so mu dajali na noge kisove obkladke in ga po celem telesu masirali z žganjem.

Mimo zdravljenja z naravnimi sredstvi so poznali v Pregari in deloma poznajo tudi še dandanes več načinov praznoverne preventive in kurative. Mlajši govorijo o tem načinu zdravljenja samo še s posmehom, posamezni vaščani srednjih let, predvsem pa starejši ljudje, mu pa še vedno zaupajo: »Češ, saj smo ga tudi že sami preizkusili.«

Tako so tudi v Pregari, kjer so vse do leta 1960 ženske rodile doma, pred prvo vojno ob pomoči babe Luce in še okoli 1950, ob pomoči vaščanke Marije

Sempervivum tectorum
Foto: Boštjan Surina

Katarinčič, ki sta se spoznali na porode, priporočali noseči ženski in mladi materi vrsto preventivnih ukrepov, ki naj bi ščitili njo in njenega potomca. Tako noseča ženska ni smela kropit mrliča, kot ostali vaščani, ker bi bil otrok bled. Posledice je lahko preprečila tako, da je dala v žep rdečo krpo brez vzorca, če ga je hotela na vsak način pokropiti. Po splošni veri, je kožno znamenje otroku zakrivila mati, če si je v nosečnosti zaželela kakšno hrano, pa je ni dobila in se je nevede prijela za določeno mesto. Ker si je, kot nadalje zatrjujejo starejši, hrano v bistvu pozelel otrok v materinem telesu, se je otroku poznalo rdečečrno znamenje na istem delu telesa, kamor se je mati prijela.

Vrsta preventivnih ukrepov je veljala tudi ohranitvi materinega mleka, saj je bil, dokler ni otrok shodil v povprečju poldrugo leto najpomembnejša hrana otroku. Tako so porodnice pazile vseh štirideset dni, dokler niso šle v cerkev k blagoslovu, da niso šle preko poti ali da niso zajemale tekočo vodo. Usahnila bi voda in tudi mleko, če bi ji slučajno kanilo v vodo. Takšna mati, po ljudski veri, tudi za ostale otroke, če bi jih še rodila, ne bi imela mleka.

Marija Makarovič, Ljubljana

ČLOVEŠKI OSTANKI V PODZEMLJU

Naše glasilo se je v preteklih dveh letih dotaknilo raznih problematik in dogodkov na tem ožjem in širšem območju Kraškega roba. Zazdalo se nam je, da krasu in kraškimi pojavom še ni posvečeno dovolj pozornosti, še posebej glede na to, da večji del roba leži prav na kraškem terenu, ki je bogat s floro in favno, z izviri in ponori, z bivališči ljudi v prazgodovini ter še z mnogimi drugim. Tokrat smo prejeli od jamarja Francija Malečkarja prispevek o dogajanju v jamah in okoli njih, kakor ga je videla in ugotovila komisija strokovnjakov pred leti. Kot rečeno, bomo poskušali dobiti tudi prispevke o življenju v kraškem podzemlju, o posebnostih in o njegovih lepotah.

Uredništvo

Izvršni svet koprške občine je ustanovil jeseni l. 1990 komisijo za pripravo seznama jam s človeškimi ostanki na njenem območju. S pietetnimi in zgodovinskimi nameni si je skupina predstavnikov lokalne in italijanske skupnosti, muzealcev in jamarjev, pod vodstvom g. Lendra Cunja, zastavila delo v dveh smereh, ki naj bi se združili v identifikaciji in pokopu. Zgodovinarji naj bi pripravili seznam pogrešanih, katerih ostanke bi jamarji pomagali strokovnjakom sodne medicine iznesti iz podzemlja.

V pretočnem krasu med Čičarjijo in Bregom je znanih 116 votlin, od katerih jih ima 81 vertikalni vhod. Pozivi preko medijev, dopisi arhivom, pregledi gradiv v Inštitutu za odporniška gibanja in Zvezi Istranov v Trstu niso dali "uporabnih" podatkov o jamah s človeškimi ostaki na obravnavanem območju. Šest jih je zabeleženih v katastru Jamarske zveze Slovenije. Nobene ni v podobni zbirki podatkov v Trstu, je pa uporabna za primerjavo sedanjega stanja v brezni s predvojnimi jamskimi načrti, saj lahko pokaže, kako na debelo so umrle zasuli. Po osebnih kontaktih z raziskovalci in krajanji smo usmerili delo v 11 objektov.

Krajan Prešnice je povedal, da so bili v bližnji jamo *Špirnca* vrženi karabinjerji, po vojni nemški ujetniki. V tem obdobju je iz nje tako zaudarjalo, da so vrgli vanjo apno in grušč. Gre za nekaj čez 80 m globoko brezno v dveh stopnjah, ki ju povezuje poševen rov.

Kosti, najverjetneje nemških vojakov, ki jih je v jami *Vilenca* pri Prapročah našel občinski svetnik, so "povzročile" formiranje komisije. To je okoli 100 m dolga vodoravna jama s špranjastim vhomom v "krogu" oz. v apnenčasti steni. V sklepnem delu smo našli kosti, zobne proteze, osebne predmete in drugo pod kamnitimi bloki, ki naj bi to prekrili.

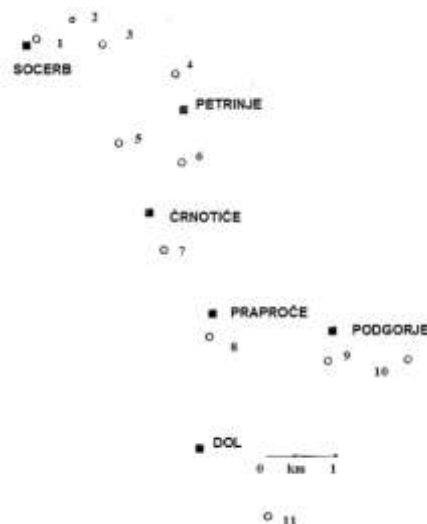
Iz nekdanje vinske kleti v *Sveti jami* pri Socerbskem gradu vodi 20 m globoko brezno do vodnega rova. Špranjasti vhod Socerbske jame za vrhom se razširi v zvonasto brezno globoko 47 m. Sodeč po predvojnem načrtu je prešlo na dnu v okoli 400 m dolg vodoraven rov. Prehod vanj je zaprt s približno osem metrov debelim "nanosom" gnilih salam, ki občasno onesnažujejo izvire v Dolini.

Pri Črnotičah se nahaja 23 m globok niz treh, med seboj povezanih, korozijskih brezen imenovanih *Bremce*. Na dnu so številne človeške kosti. Požig in številne živalske kosti jih niso "zamaskirale". Ena od žrtev naj bi bil trgovec iz Črnega Kala.

Vrženca pri Podgorju je 52 m globoko brezno. Številni usnjeni čevlji in pasovi ob robu dna nakazujejo, da je utemeljeno poročanje krajana, da naj bi bili vrženi vanj ljudje, ki so jih vozili s tovornjaki. Poskusili so jih zakriti z metanjem letalskih bomb in odpadkov.

Okoli meter dolg in pol toliko širok vhod v 34 m globoko *Osje brezno* se nahaja pod ježo kulturne terase pri Petrinjah. Pred njim in na dnu smo našli kup svežega gnoja. Verjetno so želeli z njim prekriti ostanke ljudi, ki so se skotalili na rob podornega stožca na dnu votline.

V *Jami 2* nad Socerbskim kalom in Dolski jami smo našli nekaj človeških kosti in bombe. Najlepše ohranjeni skeleti so na dnu brezna Pd6, katerega vhod se nahaja v steni udara na pobočju Slavnika. Pregledali smo tudi *Brezno*

Približna lega v tekstu omenjenih kraških votlin, zavarovanih z občinskim odlokom: 1. Sveta jama, 2. Jama 2 nad Socerbskim kalom, 3. Socerbska jama za vrhom, 4. Osje brezno, 5. Brezno Č12, 6. Špirnca, 7. Bremce, 8. Vilenca, 9. Vrženca, 10. Brezno Pd6, 11. Dolska jama.

Č12 pri črnotiškem kamnolomu. Nepregledana je ostala votlina med Socerbom in Glinščico.

Sodelavca Inštituta za sodno medicino iz Ljubljane sta pobrala človeške ostanke na tleh votlin, ki so se nahajale leta 1992 na območju koprške občine. Okoli 360 kg kosti so razporedili po velikosti, spolu starosti in posebnih znakih. V telefonskem razgovoru smo izvedeli, da gre za okoli 130 oseb.

Komisija je bila razpuščena, ne da bi opravila zastavljene naloge. V skladu s pietetnim namenom, bi bilo vsaj treba iznesti kosti iz jam, ter jih pokopati po zaključeni identifikaciji. O rezultatih dela komisije so poročali mediji, npr. Sobota, 8. aprila 2000, in strokovne publikacije, kot je Atti dell' VIII conv. reg. speleo. Friuli-Venezia Giulia iz l. 1999.

Mogoče kdo med bralci pozna še kakšno votlino oz. nahajališče človeških ostankov ali okoliščine, ki so privedle, da so se tam znašli. Z veseljem ga obiščem, lahko pa tudi sporoči naslov uredništvu revije.

Franc Malečkar, Jamarsko Društvo Dimnice

II. MEMORIAL »ZLATKO ŠVAB« V ZAZIDU

V soboto 21. maja, je bil po daljšem obdobju muhastega vremena, spet lep sončen dan in v Slovenski Istri so se zvrstili številni dogodki, tudi taki, ki so postali že tradicionalni. Med njimi je verjetno najbolj odmevna »Marežganska fešta refoška«, ki pa se je z leti prelevila v pravcati semenj (sejem) vina in drugih istrskih dobrot, kot so pršut, domača »panceta«, siri, domač kruh in seveda tipične domače slaščice, oziroma peciva. In čeprav tudi to odmevno in tržno usmerjeno prireditev še vedno drži pokonci množica prostovoljcev, je že zdavnaj preseгла neprofitno prireditev. Na žalost pa prav take, v medijih zelo odmevne prireditve, prekrijejo ali celo popolnoma zakrijejo druge dogodke, ki niso nič manj pomembni, le javnost o njih izve zelo malo ali skoraj nič.

V našem obalnem zaledju, izven urbaniziranih mest, se še vedno najdejo organizatorji, ki se spopadejo z organizacijo neprofitnih dogodkov. Tako se je v vasi Zazid pod Kraškim robom, kjer je naše morje z obalnimi mesteci videti kot na dlani, že drugič zgodil **Memorial Zlatko Švab**.

Tako kot je to že stoletja, se v naših vaseh vaščani razdelijo na skupine, ki so nekako sprte med seboj, a je to postala bolj neke vrste tradicija, kot pa resen problem. Prav tako je tudi v Zazidu, kjer se vaščani delijo med »Gorenjce« in »Dolenjce«. Zakaj tako, kdaj drugič. Pomembno je, da v Zazidu vaščani svoje "spore", če obstajajo, rešujejo med seboj, navzven so pa složni in delujejo kot eden. To se je pokazalo tudi na že tradicionalnem Zlatkovem memorialu, kjer so tako Dolenjci kakor Gorenjci iz Zazida skupaj delali in praznovali, se družili in zabavali s »Pesjani, Hrastovci, Predločani, Ločani, Škofjoti, Pregarci«, v glavnem z ljudmi iz vseh vasi na Kraškem robu. Manjkali niso niti nekdanji

prebivalci vasi, ki sedaj živijo v obalnih mestih, v Ljubljani in v drugih mestih po Sloveniji kot tudi tisti, ki živijo v Italiji.

Memorial, posvečen Zlatku Švabu, preminulemu vaščanu Zazida, je gostil 8 nogometnih ekip, ki so se med seboj pomerile za prehodni pokal. A tudi vse ostale ekipe so dobile manjše pokale. Kot so udeleženci sami povedali, glavni namen ni zmagata na turnirju, temveč druženje. Povejmo še, da bo prehodni pokal postal stalna last tiste nogometne ekipe, ki bo na Zlatkovem Memorialu zmagala trikrat.

Kakorkoli že, prehodni pokal je prejela zmagovalna nogometna ekipa Škofije, na 2. mesto se je uvrstila ekipa Dekani, 3. so bili nogometaši ekipe Dash, 4. Pregara, 5. Predloka, 6. Lenassi in 7. Zazid.

Pijače ni manjkalo, a tudi domačega peciva ne, še najbolj pa se je prilegel lovski golaž s polento, ki ga je pripravil Branko Barič, »forešt«, ki so ga v Zazidu vzeli za svojega. Hrana in pijača je bila za vse udeležence zastonj, razen piva.

Vse ostalo so v blagu in denarju prispevali sponzorji prireditve, ki jih ne smemo pozabiti, saj bi bila brez njih prireditev praktično neizvedljiva. Torej, glavni sponzorji so bili: Ive Kamber (Pomorska agencija CAPRIS), Zoki (Azzurro bar), Srečko Miklavčič (Bencinski servis Gračišče), Vili Zadnik (Koštabona), Marsetič Miro (Prade), Burič Stipe (mesar), Poropat Branko (Dekani), Ekoplast Ferucio (Predloka) in še nekateri.

Stanko Ivančič *HisTer*, Koper

SMRDOKAVRA (*Upupa epops*)

Smrdokavra je ena naših najlepših, pa tudi nenavadnih ptic. Zanj sta značilni perjanica na glavi in dolg, navzdol upognjen kljun. Telo je obarvano v svetlo oranžnih tonih, peruti in rep pa so črno-belo progasti, kar se posebej lepo vidi v letu.

Smrdokavra živi predvsem južni in srednji Evropi, pa tudi v severni Afriki in delu Azije. Je selivka, ki prezimuje južno od Sahare. Ta ptica prebiva v bolj odprtih področjih, na pašnikih in ob gozdnih obronkih. Pri nas je število teh ptic močno upadlo; nekoliko več smrdokaver je še ponekod v SV delu in predvsem v JZ delu Slovenije. Redkokje pa bomo videli toliko teh čudovitih ptic kot prav na Kraškem robu. Samo ugibamo lahko, koliko jih je bilo še pred leti, ko se suha kraška travnišča še niso zaraščala, ker so jih kmetje redno kosili in celo pasli živino. Smrdokavra se namreč hrani z velikimi žuželkami, ki jih neredko pobira tudi iz živalskih iztrebkov. Pri tem jih značilno najprej vrže v zrak in spretno prestreže s kljunom. Morda se bo z obujeno košnjo na Kraškem robu, ki jo podpira LIFE-Narava projekt, spet povečalo tudi število teh zanimivih ptic.

Foto: D. Šere

Smrdokavra pa ima še eno zanimivost: v ljudskem jeziku v slovenskih pokrajinah so našteali vsaj 16 imen zanjo: *vdeb, vodeb, vdab, udeb, udot, udob, odap, bud, butej, mutec, hubkač, smrdajerica, smrdat, smrdela, čopasti odap, dap*. Nam lahko na uredništvo glasila sporočite, kako jo imenujete vi?

Andrej Sovinc, Koper

Predstavljamo vam...

Društvo za spodbujanje turističnega, kulturnega, športnega in sonaravnega življenja na podeželju »KRAŠKI ROB« Črni Kal

s krajšim imenom *Turistično kulturno športno društvo »KRAŠKI ROB« Črni Kal*

Društvo je bilo ustanovljeno 22. februarja 2004 in je po stažu med mlajšimi. Ustanovitev društva je bila predvsem povezana z željo po organiziranem delovanju in pospeševanju razvoja vasi in širšega okolja na področju turizma, kulture, športa in rekreacije. Dokaj široko zastavljena dejavnost društva izraža željo članov po ureditvi kraja, ohranjanju naravne in kulturne dediščine, predstavitvi Kraškega roba širši javnosti in skrbi za prijetno bivalno okolje.

V naslednjih vrsticah na kratko predstavljamo delovanje društva, že začete aktivnosti in nekatere pomembnejše zastavljene nove naloge.

Kmalu po ustanovitvi smo si kot prvo resno nalogo zadali ureditev otroškega igrišča na obrobju vasi. Stekle so aktivnosti pri urejanju dokumentacije, hkrati s tem pa smo organizirali pravo delovno akcijo, to je čiščenje zemljišča. Rezultata sta bila pravzaprav kar dva: očiščeno zemljišče in ogromen kup podrastja. Le ta je, na večer pred prvim majem, upravičil svoje poslanstvo v obliki velikega kresa.

Z organiziranim prvomajskim kresovanjem smo popestrili družabno življenje v vasi in dobili kar nekaj pobud, da bi ob načrtovanem otroškem igrišču uredili še večnamenski prostor. Prostor bi bil seveda na odprtem, na njem bi se lahko v prihodnosti odvijale različne družabne dejavnosti (morda vaški praznik »opasilo« ali kaj podobnega).

V začetku junija 2005 smo v sodelovanju z Mestno občino Koper uspešno izpeljali akcijo s simboličnim imenom *Rožni venec*. Glavni namen akcije je bil s cvetočo lončnico razveseliti vsako gospodinjstvo v Črnem Kalu. Člani društva so razdelili 90 lončnic, vsem prejemnikom smo ob lončnici predali še pisno posvetilo z osnovnimi informacijami o akciji. Simbolično ime »Rožni venec« smo izbrali predvsem zato, da bi venček rož resnično krasil naš kraj. Vaščani so akcijo z navdušenjem sprejeli in pohvalili pobudo društva za ureditev vasi.

Od ustanovitve dalje aktivno sodelujemo z Zavodom za gozdove Slovenije. Pomagamo pri čiščenju tematskih poti in protipožarnih gozdnih presek na območju Kraškega roba.

Poleg že začelih aktivnosti pri urejanju otroškega igrišča, katere se zaradi omejenih sredstev odvijajo počasneje kot si želimo, smo si v prihodnje zastavili kar nekaj novih nalog.

Najpomembnejše naloge so:

- ◆ urediti in označiti krožno kolesarsko pot z nekaj razglednimi točkami, s panoramskim pogledom na Kraški rob;
- ◆ seznaniti širšo javnost s potenciali območja Kraškega roba od doline Glinščice do Rakitovca: predstaviti naravne in turistične zanimivosti, gostinske možnosti, mrežo planinskih, pohodniških, učnih in kolesarskih poti;

- ◆ navezati stike z drugimi društvi na področjih delovanja društva s ciljem izmenjave izkušenj, druženja in skupnega sodelovanja.

Foto: iz arhiva športnega društva "Kraški Rob"

Uspešno izpeljane zastavljene naloge in podpora sokrajanov so najboljša potrditev za delo društva. Zanimanje otrok in mladine za delovanje društva ter njihovo vključevanje v aktivnosti, pa je poleg postopnega naraščanja članstva pravzaprav jamstvo, da je načrtovana smer pravilna. To nam daje nov zagon, zastavljeni cilji pa so tako veliko bližji.

Sandi Štrekelj, Črni Kal

KAKŠNA JE ODGOVORNOST DRŽAV ČLANIC PRI UPRAVLJANJU OBMOČIJ NATURA 2000?

Določbe direktiv jasno določajo odgovornost držav članic pri določitvi območij Natura 2000 in njihovem upravljanju. Pogosto se podrobne delovne naloge poverijo različnim nacionalnim ali regionalnim institucijam. Komisija dosledno spodbuja razvoj *načrtov upravljanja* kot instrumenta za zagotavljanje primerne upravljanja pri ohranjanju območij in presoje skladnosti različnih vrst rabe s cilji ohranjanja. So tudi odličen način dejavnega vključevanja ključnih interesnih skupin pri odločanju glede upravljanja določenih območij.

ALI OBMOČJE PO VKLJUČITVI V NATURO 2000 POSTANE NEDOTAKLJIVO GLEDE PRIHODNIH POSEGOV?

Vnaprejšnje prepovedi novih dejavnosti ali posegov znotraj območij Natura 2000 ni. O takih potrebah je treba presojati od primera do primera. Direktiva o habitatih, ki velja za vsa območja Natura 2000, v svojem 6. členu predvideva ocenjevanje razvojnih predlogov, ki bodo najverjetneje vplivali na določena območja. Te določbe temeljijo na sedanji dobri praksi, upoštevajoč ocene vpliva na okolje.

V okviru projekta LIFE-Narava se skupaj s partnerjem, Generalitat Valenciana iz Španije, pripravlja knjiga z naslovom »PESTROST IN OHRANJANJE KRAŠKE POKRAJINE: PRIMERI IZ VALENCIJE IN SLOVENIJE«.

Pri ustvarjanju knjige so sodelovali znani slovenski in španski znanstveniki ter strokovnjaki s področja biodiverzitete in varstva okolja. Knjiga bo natisnjena v treh jezikih (v slovenskem, španskem in angleškem jeziku) ter bo izšla avgusta 2005. Predstavitve knjige bo v septembru 2005, v Informacijskem centru v Rakitovcu.

V okviru projekta LIFE-Narava, ki podpira prizadevanja za ohranitev in razumno rabo ekoloških območij, združenih v omrežje Natura 2000, smo s prijatelji iz Valencije izmenjali številne izkušnje in vzpostavili temelje za nadaljnje sodelovanje na področju varovanja in promocije izjemne kulturne krajine, ki družijo obe projektni območji.

* * *

Zvečer pred 1. majem so, kakor vsako leto, tudi letos zagoreli kresovi vse od Rakitovca, Zazida, Loke in drugih vasi ob Kraškem robu, tja do Socerba. Na fotografiji je kres ob gradu Socerb. Foto: S.I. - HisTer

Izdajo glasila sofinancira Ministrstvo za okolje in prostor

Izdaja: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper v okviru projekta LIFE-Narava »Ohranitev ogroženih habitatov in vrst na Kraškem robu« (LIFE02NAT/SLO/008587) - finančni instrument Evropske skupnosti LIFE / ISSN 1581 8381 / **Tisk:** Medit d.o.o., junij 2005, 2000 izvodov / **Uredniški odbor:** Bojana Lipej, UP ZRS, Matej Župančič, Pok. Muzej Koper, Nataša Režek Donev, UP ZRS; Barbara Vidmar, Zavod RS za varstvo narave OE Piran; Stanko Ivančič, Koper, Tihomir Makovec, Ornitološko društvo Ixobrychus; Jože Rojc, KS Podgorje / **Naslov uredništva:** Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Garibaldijeva 1, 6000 Koper / **Stavek:** S.I. - HisTer / **Urednica:** Bojana Lipej (e-mail: bojana.lipej@zrs-kp.si) / **Telefon:** 05/66-37-700, **Fax:** 05/66-37-710

Vključno s to številko glasila Kraški rob je dosedaj izšlo 5 števil.

Glasilo Kraški rob je brezplačno ter ga lahko naročite na zgornjem naslovu.